

Keuze architect Museum Arnhem

Inleiding

Museum Arnhem is gevestigd op een prachtige plek. Het ligt op de rand van de stuwwal, heeft een panoramisch uitzicht en is goed bereikbaar. Een plek met toekomst. Er zijn wel aanpassingen nodig, want het huidige gebouw is gesloten, verouderd en te klein, zeker gezien de ambities die het museum heeft.

Museum Arnhem heeft behoefte aan extra expositieruimte (550 vierkante meter) en aan versterking van de sfeer die het wil uitstralen: uitnodigend, sympathiek, open, helder, natuurlijk en informeel. Het moet een plek zijn waar mensen graag komen. Wie het eenmaal heeft bezocht, verlangt naar een tweede bezoek, een derde, vierde...

Het hart van het bestaande gebouw moet een nieuw elan krijgen. Dat hart wordt gevormd door de voormalige herensociëteit van Cornelis Outshoorn uit 1873. Het bestaat uit een koepelgebouw met twee vleugels. In de jaren '50 is het museum aan de westzijde uitgebreid met een vleugel naar ontwerp van Frits Eschauzier, met daarin de Rijnzaal die een prachtig uitzicht biedt. In 2000 verrees aan de oostkant van het pand een tijdelijke vleugel, ontworpen door Hubert-Jan Henket. Dat deel is nu museumcafé.

Begin dit jaar zijn architecten uitgenodigd voor het ontwerpen van een vernieuwd en groter Museum Arnhem. Uit 41 aanmeldingen selecteerde de beoordelingscommissie 5 architectenbureaus: Benthem Crouwel Architecten, Cruz y Ortiz met Laura Alvarez Architecture, Happel Cornelisse Verhoeven met DRDH Architects, Kraaijvanger met Krft en Kokke Designer en SeARCH. Die presenteerden op 9 juni hun visies op het museum aan de beoordelingscommissie. Daarna boog de commissie zich over de keuze en kwam tot een unaniem oordeel. De jury beoordeelde de uitgewerkte ideeën voor Museum Arnhem onder andere op programma van eisen, stedenbouwkundige ambities, visie en kernwaarden van het museum, duurzaamheid, toegankelijkheid en kosten. De beoordelingscommissie hecht veel waarde aan een open en heldere structuur en de afwezigheid van opsmaak.

In de toekomstvisie ('Vergezicht') van het museum staat dat Museum Arnhem veel meer dan nu moet bijdragen aan de Arnhemse samenleving. In de geest van voormalig directeur Pierre Janssen wil het museum de kunst naar de mensen brengen, naar bezoekers van buiten de stad en naar Arnhemmers. Dichtbij, open, actief en zichtbaar.

Museum Arnhem is een plek waar mensen komen voor klassiek-moderne en actuele kunst in een eenvoudig om te bouwen tentoonstellingsruimte. De zalen moeten geschikt zijn voor één enkele grote expositie, maar ook voor verschillende kleine. Een goede museumroute, bereikbaarheid van voorzieningen en zichtbaarheid zijn belangrijk. De beeldentuin en het bijzondere uitzicht moeten onderdeel zijn van de museumbeleving.

Als de architectenkeuze formeel is vastgesteld, wordt de visie in overleg met het museum en de gemeente Arnhem uitgewerkt tot een ontwerp. Zoals het er nu uitziet kan eind 2017 worden begonnen met de verbouwing.

Bentham Crowel: uitzichtpunt en bovengrondse strip aan westzijde

De visie

Bentham Crowel laat de twee jongste vleugels van het bestaande gebouw verdwijnen en heeft aan de oostkant van het terrein nieuwbouw in gedachten. Het bureau tekent een nieuwe vleugel op de onderbouw van de Eschauzier-vleugel, bestaande uit een gebouwenstrip die uitsteekt over de rand van de stuwwal. Samen met de bestaande, te handhaven westvleugel is dit het museale deel. Opvallend in de visie is een uitzichtplateau, een voor iedereen toegankelijk overdekt punt dat is gesitueerd tussen twee bouwblokken in de strip. Het is vanuit de museumtuin via een brede trap te bereiken.

De ontwerpers hebben gekozen voor bovengronds bouwen: de hogere positie biedt de bezoeker unieke vergezichten op de rivier in oostelijke en westelijke richting. Ondergronds bouwen betekent volgens Bentham Crowel een beperkter uitzicht.

Het koepelgebouw behoudt de functie van entree en winkel, maar wordt ontdaan van wanden en plafonds zodat een grote en mooie ruimte ontstaat. Op de verdieping zou openbaar toegankelijke kunst kunnen komen. De vleugel aan de oostzijde van het koepelgebouw is bestemd voor het museumcafé, de westelijke vleugel voor de museale route, dus voor kunst.

De beoordeling

De helderheid in de visie en de afwisseling tussen kijken naar kunst en naar landschap spreken de jury zeer aan bij Bentham Crowel. Een strip met losse zalen en verbindende tussenruimtes biedt pauzemomenten, een prettige blik op de beeldentuin en mooie vergezichten, belevenissen die het museum graag ziet.

In tegenstelling tot de ondergrondse varianten in andere visies is het uitzicht hier grootser doordat de kijker hoger op de stuwwal staat. Het *unique selling point* van het museum, de mooie plek in het landschap met unieke vergezichten, wordt zo maximaal benut.

De openbaar toegankelijke trap die de strip van oost naar west als het ware doorboort, biedt het publiek een venster op de rivier zoals de Rijnzaal dat nu doet. De jury noemt dit een bijzonder goede vondst. Bezoekers die het museum vanaf Arnhem Centraal via de Utrechtseweg naderen worden er door de trap naar dit venster op gewezen dat daar iets bijzonders is. De trap is tegelijk ook een tribune voor voorstellingen in de museumtuin. Het gebouw als geheel noemt de jury 'logisch' en een uitroepteken in het landschap.

Bij een uitwerking moet goed worden gekeken naar de mate waarin het gebouw over de rand van de stuwwal steekt, naar de grootte en positie van de openingen in de strip en welke materialen worden gebruikt.

Cruz y Ortiz en Laura Alvarez Architecture: galerij met wijds uitzicht en museum onder tuin

De visie

Museum Arnhem heeft eenheid nodig en moet af van de 'naar binnen kerende vleugels', stellen Cruz y Ortiz en Laura Alvarez Architecture. De twee later gebouwde vleugels worden dan ook gesloopt. Op de rand van de stuwwal verschijnen twee kubusvormige paviljoens. Die vormen samen met een in de heuvel ingegraven glazen galerij, die de paviljoens met elkaar verbindt, de toegang tot het museum.

Bezoekers die vanaf Arnhem Centraal over de Utrechtseweg het museum naderen, worden richting de nieuwbouw geleid door een pad dat uitkomt bij het oostelijke paviljoen.

Paviljoens en galerij kunnen worden bezocht zonder entreekaartje. Het oostelijke paviljoen herbergt de entree, de westelijke is ingericht voor avontuurlijke presentaties van actuele kunst. Het middenstuk, waarin onder andere museumcafé, auditorium, informatiepunt en winkel komen, biedt een wijds uitzicht.

De nieuwe zalen zijn door Cruz y Ortiz onder de museumtuin gedacht. Ze dragen verschillende oplossingsrichtingen aan voor het situeren van de museumruimtes. In het koepelgebouw en in beide vleugels is op de begane grond plek voor kunst, de verdiepingen zijn bestemd voor personeel en voor bibliotheek. Ramen keren weer terug in de koepel.

De beoordeling

Cruz y Ortiz heeft gekozen voor een ondergrondse nieuwbouw in de stuwwal. In het landschappelijk beeld vanaf de rivierkant leidt dit volgens de beoordelingscommissie tot een zware ingreep met een formele uitstraling.

De jury prijst de heldere uitwerking van het idee. Er is een prettige verhouding tussen tuin, entree, uitzicht en kunst, er zijn veel mogelijkheden in de nadere uitwerking en alles uit het gevraagde programma zit in de visie. 'Je maakt als bezoeker wat mee', stelt de jury.

De gedachte nieuwbouw past goed bij het bestaande gebouw; de zalen zijn zowel voor één grote als verschillende kleine tentoonstellingen te gebruiken. Bezoekers komen volgens de beoordelingscommissie prettig het museumgebied binnen. De commissie maakt zich bij deze visie zorgen over het behoud van de kenmerkende en waardevolle rode beuk in de tuin.

Hoewel de jury vertrouwen heeft in een elegante uitwerking van de visie door Cruz y Ortiz, past het monumentale karakter van hun visie minder in het losse, ongedwongen karakter van het museum.

Happel Cornelisse Verhoeven en DRDH: ondergronds museum aan westkant en 'alzijdig' paviljoen

De visie

Het huidige museum heeft gesloten ogen, is monddood gemaakt en oogt naar binnen gekeerd. Daar moet wat aan gebeuren, stellen Happel Cornelisse Verhoeven en DRDH in hun visie. Zij zien

een gastvrij museum met geopende ramen, met een entree aan de tuinzijde van het koepelgebouw. De twee vleugels die het laatst zijn gebouwd verdwijnen.

In deze visie komt er een ondergrondse nieuwbouw aan de westkant van het terrein. De buitenmuur van het nieuw te bouwen gedeelte verspringt telkens iets. Op de kop van de nieuwbouw, aan de kant van de stuwwal, verrijst een bescheiden 'alzijdig' gebouw. Het attendeert de bezoeker op de aanwezigheid van het ondergrondse deel. Vanaf de Rijnzijde is het museum door de witte muren goed zichtbaar in de groene stuwwal.

Het ondergrondse museumgedeelte is te bereiken via een grote en in het oog springende trap in het koepelgebouw. De in de tijd verdwenen lichtkoepels op de vleugels van het monument keren terug, maar dan modern vormgegeven. De koepels zouden een beeldmerk van Museum Arnhem kunnen worden. Schaalmodellen daarvan worden her en der als 'zwerfvitrines' in de stad geplaatst.

De beoordeling

Happel Cornelisse Verhoeven en DRDH creëren een prachtig, maar klassiek beeld van Museum Arnhem. Dat past minder goed bij het eigentijdse en ongedwongen karakter van het museum. De visie is subtiel en zorgvuldig, maar roept de vraag op of het 'uitnodigend gebaar' naar de stad niet te bescheiden is. De jury vindt het jammer dat het museum zich met de rug naar de stad lijkt te keren.

Er is waardering voor het behoud van het landschap in deze visie.

De beoordelingscommissie vindt nieuwe koepels op het gebouw en het gebruik van schaalmodellen daarvan als zwerfvitrines in de stad erg leuk. Toch wordt het idee als een -wat lastig te beheren- toevoeging beoordeeld en niet als wezenlijk onderdeel van het museum.

De route die de museumbezoeker onder de grond moet afleggen is langdurig en te weinig afwisselend. Het beloofde uitzicht op Rijn en Betuwe wordt in de visie te mooi voorgesteld. Door het ingraven in de stuwwal heeft de bezoeker een beperkter uitzicht.

Het bestaande gebouw wordt in deze visie tot tevredenheid van de juryleden weer van groter belang.

Kraaijvanger Krft Kokke: entree aan Onderlangs, nieuwbouw onder de grond

De visie

Een museum met twee toegangen bedachten Kraaijvanger, Krft en Kokke Designer voor 'de mooiste plek' van Nederland. De ontwerpers zien Museum Arnhem als sluitstuk van de cultuurallee van Arnhem, met daarin ook Focus Filmtheater, Rozet en ArtEZ.

Het zwaartepunt komt in hun visie te liggen aan de Rijnzijde. De entree aan Onderlangs -met beeldentuin- wordt verbonden met het museum door een voor iedereen toegankelijke 'rite de passage'. Dat is een verbinding met roltrap en lift waarin kunst te zien is en mensen lekker gemaakt worden voor een bezoek aan het museum.

Kraaijvanger, Krft en Kokke hebben voor de kunstcollectie een ondergronds gebouw voor ogen, aan de kant van de stuwwal. Open, gastvrij en transparant zijn woorden die volgens de ontwerpers van toepassing zijn op hun visie voor Museum Arnhem. Een groot oogvormig raam gunt de bezoeker

vanuit de tuin een blik op het ondergrondse deel. Het prachtige uitzicht vanuit de huidige Rijnsaal blijft behouden dankzij een paviljoen op die plek.

De twee jongste vleugels van het bestaande museum verdwijnen. De oorspronkelijke herensociëteit, met koepelgebouw, wordt in ere hersteld. De dichtgemetselde ramen gaan open. In het apart van het museum te gebruiken gebouw komen entree, horeca, auditorium en winkel.

De beoordeling

De jury waardeert de analyse van de ontwerpers van het gebouw als sluitstuk van de Arnhemse cultuurallee of 'creatieve corridor'. Minder overtuigd is de beoordelingscommissie van de voorgestelde 'alzijdige zichtbaarheid en toegankelijkheid' van Museum Arnhem. De belangrijkste aanlooproute en hoofdentree van het museum bevinden zich aan de zijde van de Utrechtseweg. Het team van Kraaijvanger veel wil in het kleine, kwetsbare gebied. De jury mist focus in de visie. Er is waardering voor het idee van een verbinding van Onderlangs met het museum, maar de voorgestelde 'rite de passage' roept vragen op. Dit vanwege de lengte van de aanlooproute en de beheersbaarheid (de passage is deels openbaar). Het gebouw wordt verder als zware landschappelijke ingreep in de kwetsbare stuwwal beoordeeld.

Het schrappen van de verbinding van Onderlangs met het museum zou de visie van Kraaijvanger onderuit halen, omdat de passage essentieel is in de visie.

De beoordelingscommissie noemt het doorzicht aan de oost- en westzijde van het terrein 'een verrijking'. De jury waardeert de inpassing van de vele functies als horeca, openbare tentoonstellingsmogelijkheden en het openmaken van de sociëteitsruimte. Door het gebruik van vele rondingen in de nieuwbouw is efficiënt gebruik van de expositieruimtes lastig.

SeARCH: golvende ondergrondse museumruimte in stuwwal

De visie

SeARCH zet in op een verstrengeling van gebouw en landschap door middel van een ondergrondse nieuwbouw met twee golvende of meanderende uitstulpingen in de stuwwal. De nieuwbouw is daardoor goed zichtbaar vanaf Onderlangs.

Het accent vanaf de zijde van de Utrechtseweg ligt op de oostkant van het bestaande pand. De twee later gebouwde vleugels worden gesloopt. De entree komt op de kop van de oostelijke vleugel te liggen. Bezoekers die vanaf Arnhem Centraal het museum naderen zien de beeldentuin, het terras bij de horeca en een glimp van de verdiepte nieuwbouw, die in z'n geheel een museumfunctie krijgt. In het bestaande gebouw komen naast de entree en een grand café in het koepelgebouw ook een museumwinkel, lezingenzaal en activiteitenruimte.

De route door het museum is in de visie van SeARCH nader te bepalen. Er is een lineaire route mogelijk waarbij de bezoeker na het bezichtigen van de kunst in de beeldentuin komt, maar de zalen zijn ook zo in te richten dat er een ronde kan worden gemaakt die eindigt bij de entree.

De beoordeling

De visie van SeARCH laat heldere uitgangspunten en een scherpe analyse zien. Ook wordt het oude sociëteitsgebouw mooi gebruikt. De golvende ondergrondse nieuwbouw in de stuwwal wordt door de jury echter als 'heel heftig' en te willekeurig gekarakteriseerd. Dit bouwwerk is te overheersend in het kwetsbare landschap, met name gezien vanaf Onderlangs. Ook voegt het volgens de jury onvoldoende toe.

De ondergrondse zalen zijn prima bruikbaar, maar de beoordelingscommissie vindt het onhandig dat de bezoekers na de entree meteen ondergronds gaan om daar lang te blijven. Er is onvoldoende nagedacht over de museumroute. Er bestaat aarzeling over de situering van de horeca in de koepel en de entree in de oostvleugel van het pand. Het zou volgens de jury logischer zijn die functies om te draaien.

Het idee voor het behoud van de Rijnzaal als losstaand gebouw is verrassend te noemen, maar in deze visie 'uit z'n verband getrokken'. Bovendien wordt het totaal als 'wel erg veel' voor het relatief kleine gebied gezien.

De keuze

De jury heeft veel waardering voor de inspanningen en visies van de vijf uitgenodigde architectenbureaus. Het werk van de geselecteerde architecten voldoet aan de hooggespannen verwachtingen.

De kwaliteit van de inzendingen en presentaties is zonder uitzondering hoog, in elke visie zitten elementen die de beoordelingscommissie aanspreken. De commissie waardeert het dat sommige bureaus gehoor hebben gegeven aan de oproep samen te werken met jonge architecten.

Alle bureaus zijn er in meer of mindere mate in geslaagd de gewenste openheid te creëren. In elke visie komt het respect voor erfgoedwaarden van de bestaande bebouwing terug. Ook is op creatieve wijze ingespeeld op de kwaliteit van de hoog gelegen plek in relatie tot het uitzicht. Alle architecten schenken, op verschillende wijze, voldoende aandacht aan het onderwerp duurzaamheid. Op basis van de ingediende informatie is geen van de visies hierin onderscheidend.

De visies van Benthem Crouwel, Cruz y Ortiz en Happel Cornelisse Verhoeven en DRDH scoren het hoogst in de beoordeling. Bij laatstgenoemde twee zijn er echter onderdelen die de beoordelingscommissie minder aanspreken.

De jury kiest unaniem voor de visie van Benthem Crouwel. Belangrijke overwegingen zijn de helderheid en de eenvoud van het ontwerp, de prettige uitstraling, het ontzien van de stuwwal en de briljante vondst van een openbaar toegankelijke veranda in de nieuwbouw.

In de visie van Benthem Crouwel is het behoud van de waardevolle museumtuin gegarandeerd, iets dat in de andere visies door de voorgestelde daglichtconstructies minder vanzelfsprekend is. Bij Benthem Crouwel worden binnen en buiten op een aangename wijze met elkaar verbonden. De zalen maken een goede programmering mogelijk.

Het maximaal benutten van de landschappelijke kwaliteiten met unieke vergezichten – in en bij het museum- draagt bij aan de hoge score. De jury waardeert het dat de beeldentuin ook zichtbaar is vanuit het gebouw en zo onderdeel wordt van de totale beleving van het museum.

